

ВІДГУК

офіційного опонента професора кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
доктора педагогічних наук, професора
МІРОШНІЧЕНКО Валентини Іванівни
на дисертаційне дослідження
ПОНОМАРЕНКА Павла Миколайовича
на тему «**Формування управлінської компетентності**
у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Більше десяти років військовослужбовці – представники різних силових структур – разом з усім українським народом незламно боронять нашу землю від російських окупантів. Для забезпечення готовності сил оборони України надати відсіч агресору необхідним є комплектування їх вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом. Тому особливого значення набуває поступова трансформація системи військової освіти та імплементації стандартів НАТО у нормативні вітчизняні документи і практику військової підготовки в Україні. Наразі відбуваються процеси професіоналізації Збройних Сил України, реформування моделі військової освіти, запровадження багаторівневої системи L-курсів, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних форм і сучасних технологій навчання в освітній процес вищих військових закладів освіти. Проте доводиться констатувати, що поряд із певними успіхами, зазначена проблема залишається недостатньо розробленою щодо потреб нової педагогічної реальності. Актуальність дослідження підсилюється низкою суперечностей, які виявив дисертант у процесі опрацювання літературних джерел. В контексті зазначеного тема дисертації є своєчасною та корисною для вітчизняної науки та практики.

Свідченням фундаментальності роботи є її зв'язок із роботами у межах наукової школи кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ») «Формування особистості лідера в науці, освіті, бізнесі». Дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри «Розвиток лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (№ ДР 0124U004395), згідно з якою здобувачем як виконавцем обгрунтовано важливість лідерських якостей майбутніх офіцерів у структурі їх управлінської компетентності.

2. Найсуттєвіші наукові результати, що містяться в дисертації. До найбільш значущих наукових результатів дисертації Пономаренка Павла Миколайовича відносимо: узагальнення особливостей формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах; визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах; вивчення сучасного стану сформованості управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах; обгрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

3. Нові факти, одержані здобувачем. У дисертації Пономаренка Павла Миколайовича *уперше* розроблено, теоретично обгрунтовано та експериментально перевірено ефективність застосування педагогічних умов формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах: мотивація майбутніх офіцерів до якісного здійснення управлінської професійної діяльності, заснованої на принципах моральності та гуманізму; застосування методу коучингу для забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього офіцера, спрямованого на формування та удосконалення мотиваційного, когнітивного, функціонального, педагогічного та особистісного компонентів управлінської компетентності; використання імітаційних методів навчання, які дозволяють курсантам

набувати дієвих знань, розвивати практичні уміння та здатності і отримувати досвід виконання управлінських функцій; *уточнено* сутність поняття управлінської компетентності майбутніх офіцерів як інтегрованого складника професійної підготовки, який обумовлює їхню здатність до ефективної військово-управлінської діяльності у мирний і воєнний час на основі здобутих знань, умінь, навичок та особистісно-професійних якостей, а також структурні компоненти управлінської компетентності майбутніх офіцерів: мотиваційний, когнітивний, функціональний, педагогічний, особистісний; *подальшого розвитку* набуло визначення критеріїв та показників сформованості управлінської компетентності у майбутніх офіцерів.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Не викликає заперечень обґрунтованість наукових положень і висновків дисертаційного дослідження, які опираються на новітні досягнення в галузі психолого-педагогічної науки, застосування новітніх технологій в освіті, організаційно-методичних засад підготовки військових фахівців. Новизну і вірогідність обґрунтованих положень і висновків дисертації забезпечено використанням комплексу методів відповідно до мети та завдань дослідження; аналізом достатнього обсягу науково-педагогічних джерел, законодавчої бази, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації в освітню діяльність ВВНЗ України. Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертанта у науково-практичних конференціях. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Висновки дисертації є повними та логічними.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Наукові здобутки Пономаренка П. М. складають теоретичну і методичну базу для подальших досліджень проблеми формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах. Практичне значення одержаних результатів полягає в практичному впровадженні педагогічних умов формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів в освітній процес вищих військових навчальних закладів,

що дозволяє удосконалити процес засвоєння курсантами дисциплін фахової підготовки тактичного рівня на первинні посади офіцерського складу та сприяти розвитку в них більш високого рівнязначеної компетентності. Розроблені критерії, показники, система діагностики рівнів сформованості управлінської компетентності може бути використана для моніторингу прогресу курсантів у їх становленні як майбутніх командирів.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (довідка № 871 від 05.08.2024 р.), Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (довідка № 176/176/51/308/115/пс від 30.07.2024 р.), Національної академії Національної гвардії України (акт від 24.07.2024 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні положення та практичні результати дослідження можуть бути використані науково-педагогічними працівниками вищих військових навчальних закладів у процесі викладання фахових дисциплін, в удосконаленні освітньої програми курсів професійної військової освіти, у розробленні робочих програм і силябусів дисциплін, написанні підручників і навчально-методичних посібників.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота складається з анотації двома мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи викладено на 272 сторінках, серед них: Зрисунки по тексту, 1 рисунок на одній окремій сторінці, 15 таблиць по тексту, 1 таблиця на одній окремій сторінці, список використаних джерел з 236 найменувань на 27 сторінках та додатків на 39 сторінках.

У першому розділі «Теоретичні засади формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах» вивчено сучасний стан розробленості проблеми, уточнено сутність поняття управлінської компетентності майбутнього офіцера та її особливості для офіцера тактичного рівня на первинних посадах його кар'єри.

На підставі аналізу та узагальнення наукової літератури з проблеми формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах було уточнено сутність поняття управлінської компетентності майбутнього офіцера як інтегрованого складника професійної компетентності, яка обумовлює його здатність до ефективної військово-управлінської діяльності у мирний і воєнний час на основі здобутих знань, умінь, навичок та особистісно-професійних якостей.

Заслуговує на увагу виокремлення та характеристика структурних компонентів управлінської компетентності майбутнього офіцера: мотиваційного, когнітивного, функціонального, педагогічного, особистісного.

У другому розділі «Педагогічні умови формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів» дисертантом було розроблено й обґрунтовано й охарактеризовано реалізацію педагогічних умов формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах: мотивацію майбутніх офіцерів до якісного здійснення управлінської професійної діяльності, заснованої на принципах моральності й гуманізму; застосування методу коучингу для забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього офіцера, спрямованого на формування й удосконалення мотиваційного, когнітивного, функціонального, педагогічного та особистісного компонентів управлінської компетентності; використання імітаційних методів навчання, які дозволяють курсантам набувати дієвих знань, розвивати практичні уміння та здатності і отримувати досвід виконання управлінських функцій. Схвальним є трактування структури реалізації визначених педагогічних умов як комплексу форм (лекційні, практичні заняття, самостійна робота, практичне навчання) та методів навчання (дискусії, бесіди, метод проблемного навчання, рефлексивні вправи, написання есе, мозковий штурм, індивідуальний і груповий коучинг, аналіз конкретних практичних ситуацій, круглий стіл, вправи, рольові ігри, практика).

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності застосування педагогічних умов формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів» описано організацію і методику педагогічного

експерименту, аналіз його результатів.

Заслужують на позитивну оцінку запроваджені методологічні засади дослідження проблеми формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів: системний, компетентнісний, діяльнісний і гуманістичний підходи.

Цікавим є уточнення критеріїв і показників сформованості управлінської компетентності у майбутніх офіцерів: мотиваційно-ціннісний (спрямованість до здійснення управлінської діяльності на засадах гуманізму, усвідомлення значущості управлінської компетентності для ефективної професійної діяльності), знаннєвий (сформованість військово-управлінських знань), діяльнісний (інформаційно-аналітичні уміння, організаційні уміння, соціальні уміння, здатність до самовдосконалення, педагогічні уміння), особистісний (сформованість особистісних якостей). Імпонує надана здобувачем характеристика рівнів сформованості управлінської компетентності у майбутніх офіцерів (високий, середній, низький).

До переваг дослідження відносимо експериментальне підтвердження ефективності застосування педагогічних умов формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів і доцільність їх запровадження у практику освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах України

Загальні висновки структуровані, відповідають сформульованим завданням, змісту роботи та впливають з її основних положень, чим доводиться, що мета роботи досягнута і всі поставлені завдання виконано. Чітко прописано особистий внесок здобувача.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Попри загальну позитивну оцінку дисертації Пономаренка Павла Миколайовича вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання:

1. На нашу думку, робота виграла б, якби дисертант у першому розділі дисертації детально охарактеризував методологічні засади дослідження проблеми формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів, що частково було зроблено, але в третьому розділі.

2. На нашу думку, наукова та соціальна цінність дисертації виграла б, якби в актуальності теми було зазначено, що і в бойових умовах майбутні

офіцери мають виявляти сформованість управлінської компетентності, акцентовано увагу на її особливостях в бойових умовах. Хоча на с. 127 є згадка про повномасштабну війну, у тексті дисертації було б доречно детальніше зупинитися на цьому аспекті, з огляду на те, що педагогічний експеримент проводився упродовж 2021–2024 років, вказати на особливості формування та реалізації управлінської компетентності в умовах воєнного стану та особливого періоду, розглянути поняття екстремальних умов діяльності та реалізації управлінської компетентності майбутніх офіцерів у таких умовах.

Щодо показників мотиваційно-ціннісного критерію сформованості управлінської компетентності майбутніх офіцерів, варто додати ступінь відповідності ціннісних орієнтацій особистості офіцера, його громадянської позиції інтересам суспільства.

3. Практична значимість дисертації зростає б, якби автор за результатами проведеного дослідження сформулював «Методичні рекомендації для керівників вищих військових навчальних закладів щодо формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів» та оформив їх у вигляді окремого підрозділу або додатку.

4. Вважаємо, дисертанту варто було б графічно представити процес формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вигляді відповідної моделі з її структурними елементами та зв'язками.

5. Дисертація містить стилістичні та орфографічні помилки.

Висловлені зауваження та рекомендації не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Пономаренка П.М. і можуть бути приводом для наукової дискусії.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні теоретичні положення та результати дослідження висвітлено в 17 роботах, з них 5 статей – у наукових фахових виданнях України категорії Б, 12 публікацій – у матеріалах апробаційного характеру. Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Порухень академічної

доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не виявлено.

10. Висновок. Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Пономаренка П.М. «Формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах» є самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики. Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства науки і освіти України № 759 від 31 травня 2019 року), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.(зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року, № 502 від 19 травня 2023 року та № 507 від 03 травня 2024 року), а її автор Пономаренко Павло Миколайович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки», галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка».

професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор педагогічних наук, професор

Валентина МІРОШНІЧЕНКО

